

ks. Józef Wroczeński SCJ

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Wyższe Seminarium Misyjne Księża Sercanów w Stadnikach

ORCID: 0000-0003-4817-9196; e-mail: j.wrocenski@uksw.edu.pl

<https://doi.org/10.4467/25443283SYM.18.030.9711>

ASPEKT PRAWNY POSŁUGI PRZEŁOŻONEGO ZAKONNEGO I JEGO ODPOWIEDZIALNOŚĆ W PROWADZENIU WSPÓLNOTY

THE LEGAL ASPECT OF THE RELIGIOUS SUPERIOR'S MINISTRY AND HIS RESPONSIBILITY IN RUNNING THE COMMUNITY

Abstrakt

Autor w swoim opracowaniu podejmuje temat posługi przełożonego zakonnego we współczesnych warunkach życia zakonnego. Zwraca szczególną uwagę na kwestię jego odpowiedzialności względem wspólnoty. W związku z tym najpierw omawia pojęcie władzy w Kościele, bowiem władza związana z urzędem przełożonego jest częścią władzy kościelnej. Następnie na podstawie analizy dokumentów Zgromadzenia Księża Sercanów omawia pozycję prawną przełożonego w tymże Zgromadzeniu. Z kolei poddaje analizie prawnej naturę wspólnoty zakonnej, gdyż posługa przełożonego ściśle jest związana ze wspólnotą. Autor podkreśla, że jakość posługi przełożonego wpływa na jakość wspólnoty i odwrotnie ja-

kość wspólnoty wpływa na jakość posługi przełożonego. W związku z tym w końcowym fragmencie opracowania autor omawia zagadnienie odpowiedzialności przełożonego w prowadzeniu wspólnoty zakonnej, zwracając uwagę na współczesne okoliczności życia Kościoła i społeczeństwa, które stanowią nowe wyzwania dla życia zakonnego i posługi przełożonego.

Słowa kluczowe: posługa przełożonego, władza kościelna, władza zakonna, natura wspólnoty zakonnej, odpowiedzialność przełożonego, okoliczności życia

Abstract

In this study, the author discusses the topic of the religious superior's ministry in the contemporary conditions of religious life. He pays special attention to the problem of his responsibility towards the community. In doing so, he first discusses the concept of authority in the Church, because the authority associated with the office of the superior is an element of the ecclesiastical authority. Then, on the basis of the analysis of the documents of the Congregation of the Priests of the Sacred Heart of Jesus, he discusses the legal position of the superior in that Congregation. Further, he analyzes the nature of the religious community because the ministry of the superior is always closely connected with the community. The author emphasizes the fact that the quality of the superior's ministry affects the quality of the community and, *vice versa*, the quality of the community affects the quality of the superior's ministry. Therefore, in the final part of the study the author discusses the issue of responsibility of the superior in the conduct of the religious community, paying special attention to the contemporary circumstances of the Church and society, which pose new challenges for the religious life and the ministry of the superior.

Keywords: superior's ministry, Church authority, religious authority, nature of the religious community, responsibility of the superior, circumstances of life

Wstęp

Podjmując temat posługi przełożonego we wspólnocie zakonnej w aspekcie prawnym, a zwłaszcza jego odpowiedzialności za tę wspólnotę, należy odwołać się do postanowień prawa kościelnego i innych dokumentów Kościoła, szczególnie prawa własnego instytutów zakonnych. Będą więc poddane analizie postanowienia prawa i opinie prawnicze, nie zaś płaszczyzna ascetyczna, chociaż należy zauważyć, że w podstawowych dokumentach instytutów zakonnych element prawny i duchowy wzajemnie się przenikają. W tak sformułowanym temacie zawiera się wiele zagadnień i łączy się z nim też wiele problemów natury teoretycznej. Pojawia się bowiem wątpliwość, czy należałoby bardziej mówić o posłudze przełożonego na podstawie dokumentów, czy też o odpowiedzialności i roli przełożonego w prowadzeniu wspólnoty życia konsekrowanego, co stanowi tylko pewien element posługi przełożonego. W niniejszym opracowaniu będą ukazane przede wszystkim wątki praktyczne, by przedstawić prawny obraz przełożonego we wspólnocie zakonnej. Tym samym zostaną pominięte wątki natury teoretycznej. Należy jednak zauważyć, iż zagadnienie samo w sobie jest bardzo ciekawe, dotyczy bowiem poszukiwania odpowiedzi na nurtujące dzisiaj pytania dotyczące odpowiedzialności i roli przełożonych. Dotyczy więc przede wszystkim osoby, która posługując się językiem prawa, jest podmiotem władzy zakonnej, czyli kościelnej. Jest to też pytanie o jakość posługi przełożonego we wspólnocie zakonnej, zwłaszcza gdy zachodzi brak równowagi pomiędzy różnymi aspektami życia konsekrowanego a stylem życia współczesnego, nacechowanego indywidualizmem i sekularyzmem. Obniżanie się poziomu życia duchowego i wspólnotowego doprowadza do osłabienia tożsamości w zakresie charyzmatu oraz do osłabienia świadectwa życia konsekrowanego w społeczeństwie, a w wielu przypadkach jest przyczyną teoretycznego i praktycznego sprzeciwu wobec władzy kościelnej. Kult wolności, ruchy na rzecz praw ludzkich, demokratyzacja, jaka się dziś dokonuje na wszystkich szczeblach, mają swój wpływ na życie konsekrowane. Z jednej strony te ruchy bardziej uwydatniają centralne miejsce osoby ludzkiej, z drugiej zaś sprzyjają indywidualizmowi oraz

zmniejszeniu się poszanowania władzy i dyscypliny kościelnej¹. Ponadto jednoczesna ewolucja społeczeństwa i kultur, która wkroczyła w fazę szybkich i szerokich zmian, nieprzewidzianych i chaotycznych, wystawiła również życie konsekrowane na ciągłe zmiany i dostosowania. Niesie to ze sobą kryzys historycznych projektów i profili charyzmatycznych². Przywołane okoliczności tworzą co raz to nowe środowisko, w którym przełożony ma wykonywać swoją posługę władzy. Należy też zauważyć, że w najważniejszych dokumentach Zgromadzenia Księży Sercanów nie ma bezpośrednio mowy o posłudze przełożonego, ale o posłudze władzy³. W niniejszym opracowaniu najpierw zostanie poddane analizie pojęcie władzy w Kościele, następnie pojęcie przełożonego i jego władza, bowiem przełożony zakonny partycypuje we władzy kościelnej, z kolei główne elementy wspólnoty zakonnej, wreszcie relacje przełożonego do wspólnoty z uwzględnieniem aspektu odpowiedzialności za wspólnotę.

1. Pojęcie władzy w Kościele

Przez władzę w ogólności należy rozumieć moralne upoważnienie do pełnienia funkcji kierowniczych w określonym układzie społecznym. Władza polega zatem na uprawnieniu jednostki lub grupy osób do nakładania na podwładnych zobowiązań, na podejmowaniu decyzji wiążących inne osoby, przez co kieruje się ich postępowaniem. Jest ona publiczna, jeśli ma na celu dobro ogółu; jest prywatna albo też domowa lub zwierzchnia, jeśli jest sprawowana wobec pojedynczych osób. Władza w społeczeństwie ma więc swoje oparcie w jego naturze i kon-

¹ Por. SYNOD BISKUPÓW. IX ZGROMADZENIE ZWYCZAJNE, *Życie zakonne i jego posłannictwo w Kościele i świecie. Lineamenta*, Warszawa 1993, s. 34.

² Por. KONGREGACJA DO SPRAW INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO, *Młode wino, nowe bukłaki. Życie konsekrowane od Soboru Watykańskiego II i wyzwania nadal otwarte. Ukierunkowania*, Rzym 2017 (dalej: MW), 8.

³ Por. *Reguła życia Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego*, Rzym 2009, cz. IV (dalej: *Reguła życia*); *Dyrektorium Prowincjalne Prowincji Polskiej Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego*, Warszawa 2015 (dalej: *Dyrektorium*), cz. D.

stytucji⁴. Nie jest ona elementem konstytuującym społeczność, ale elementem konsekwentnym. Oznacza to, że występuje w zorganizowanej już społeczności, jako czynnik koordynujący działalność jej członków, mając na celu służbę dobru wspólnemu⁵. Nie dzieje się jednak tak, że najpierw jest władza, a potem społeczeństwo, w którym tę władzę należałoby sprawować. Najpierw powstaje społeczeństwo ze swoim celem, a następnie władza, jako jeden ze środków, za pomocą których ten cel można osiągnąć.

Na określenie władzy w Kościele używa się terminu „jurysdykcja” lub „władza kościelnej jurysdykcji”, który jest synonimem terminu „władza rządzenia”. Chodzi tu o publiczną władzę rządzenia wiernymi. Dzieli się ją na jurysdykcję zakresu wewnętrznego i zewnętrznego. Pierwsza ma za cel dobro indywidualne ochrzczonych, wspomagając ich we właściwym układaniu stosunku do Boga. Sprawuje się ją w akcie spowiedzi sakramentalnej lub poza nią. Druga dotyczy dobra publicznego czy wspólnego, regulując pod względem prawnym wzajemne stosunki ludzkie i powodując skutki prawne wobec Kościoła. Przejawia się ona w funkcji ustawodawczej, sądowej i karnej. Nie można jednak porównywać społeczności Kościoła do społeczności państwa. Należy zatem mówić o jurysdykcji w Kościele, jako analogicznej do jurysdykcji w państwie, nie zaś jako identycznej z nią. Ponadto należy zauważyć funkcjonowanie w terminologii kościelnej pojęcia „święta władza” (*sacra potestas*)⁶ i pojęcia „zadania” (*munera*): nauczania, uświęcania i pasterzowania⁷, które powinny być sprawowane dla dobra wiernych.

⁴ Szerzej na ten temat por. J. WROCEŃSKI, *Potestà amministrativa ordinaria propria e vicaria*, w: J. Wroceński, M. Stokłosa (red.), *La funzione amministrativa nell'ordinamento canonico. Administrative function in canon law. Administracja w prawie kanonicznym. XIV Congresso Internazionale di Diritto Canonico. International Congress of Canon Law. Międzynarodowy Kongres Prawa Kanonicznego. Varsavia, 14-18 settembre 2011*, Warszawa 2012, s. 418-423.

⁵ Por. T. PIKUS, *O władzy w Kościele*, Warszawa 2003, s. 10.

⁶ Por. II SOBÓR WATYKAŃSKI, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, Rzym 1964 (dalej: LG), 10, 18, 21; TENŻE, Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis*, Rzym 1965, 2, 12.

⁷ Por. LG 21; II SOBÓR WATYKAŃSKI, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, Rzym 1965 (dalej: CD), 11.

Istnienie władzy i prawa w Kościele wypływa z samej jego natury. Pismo Święte mówi, że źródłem wszelkiej władzy w odniesieniu do człowieka, który z natury jest bytem wolnym, jest sam Stwórca⁸. W tym świetle każda władza ludzka, w tym także władza kościelna ma swe źródło w Bogu. O ile jednak władza świecka ma swoją podstawę w Bożym prawie naturalnym, o tyle władza kościelna ma swe bezpośrednie źródło w Jezusie Chrystusie⁹, który działa w swoim Kościele przez Ducha Świętego¹⁰. Od Niego pochodzi nie tylko władza apostołów, ale również ich następców, tj. biskupów¹¹. W ten sposób został nakreślony cel władzy kościelnej, którym jest zbawienie. Należy przy tym zauważyć, na co zwrócił uwagę II Sobór Watykański, że ten cel identyfikuje się z misją Kościoła¹². Podbudowę dla tego stanowiska w kwestii celu władzy kościelnej Sobór zaczerpnął z wyraźnych przesłanek biblijnych (por. 2 Kor 10,8; 13,10). Stąd też urząd i władza należą do istotnych elementów ustroju Kościoła¹³.

II Sobór Watykański wyraźnie podkreślił, że pojęcie „świętej władzy” dotyczy władzy powierzonej przez Chrystusa Kościołowi¹⁴. Władza ta jest jedna, ale obejmuje owe trzy zadania nierozdzielnie ze sobą związane, a jej celem jest w imieniu i mocą Chrystusa kierowanie wiernymi odpowiednio do misji Kościoła. Z wypowiedzi Soboru wynika, że ta „święta władza” obejmuje nie tylko zadanie uświęcania, ale wszystkie inne zadania w Kościele łącznie z zadaniem rządzenia. Biskupi z ustanowienia Bożego są następcami apostołów, jako pasterze Kościoła i na mocy władzy powierzonej przez Chrystusa mają święte prawo i obo-

⁸ Rz 13,1: „Nie ma bowiem władzy, która by nie pochodziła od Boga”. Obecnie, po doświadczeniach władzy totalitarnej w niektórych państwach, uważa się, że władza państwowa pochodzi od Boga pod dwoma warunkami, gdy: 1) została swobodnie i uczciwie wybrana przez obywateli i 2) nie zdegenerowała się w toku wypełniania swoich funkcji.

⁹ Por. M. ŻUROWSKI, *Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984, s. 24-25.

¹⁰ Por. J. BEYER, *La nouvelle définition de la „Potestas Regiminis”*, „L'Année Canonique” 24 (1980), s. 64.

¹¹ Por. CD 2.

¹² Por. LG 18.

¹³ Por. R. SOBAŃSKI, *Kościół jako podmiot prawa*, Warszawa 1983, s. 160.

¹⁴ Por. LG 18-21.

wiązek wobec Pana stanowiącym podwładnym ustaw, sądenia i regulowania wszystkiego, co należy do kultu i apostołatu¹⁵. Inaczej mówiąc, władza Kościoła to suma pełnomocnictw, w jakie Kościół został wyposażony dla spełniania swojej misji¹⁶. W rozumieniu władzy rządzenia w Kościele konieczne jest odwołanie się do postanowień kodeksowych. Prawodawca nie definiuje pojęcia władzy rządzenia, jednak wskazuje na ważne elementy pojęciowe. Stanowi bowiem, że władza ta jest z ustanowienia Bożego, a do jej sprawowania zdolni są ci, którzy otrzymali święcenia, czyli duchowni, natomiast wierni świeccy mogą w jej wykonywaniu współpracować z duchownymi¹⁷.

Prawodawca poprzedniego, jak i obecnego Kodeksu, nie podaje definicji władzy kościelnej. Na podstawie przesłanek biblijnych i soborowych na jej temat można ją określić następująco: władza kościelna jest to przekazane drogą święceń, ontycznie wywodzące się od Chrystusa, upoważnienie do autorytatywnych aktów w sferze nauczania, uświęcania i rządzenia Ludem Bożym, które stosownie do kanonicznego określenia wykonywane są względem innych na sposób służby¹⁸. Wspomniane upoważnienie, ze względu na charakter społeczności kościelnej, naturę jej władzy oraz jej potrzeby i cel, w odróżnieniu od społeczności państwowych, obejmuje akty w zakresie zewnętrznym, jak i wewnętrznym. Władza kościelna nie jest tożsama z kierowaniem społecznością ludzką, ponieważ w Kościele realizuje się dodatkowo drogę wierności Bogu i świętości. Można ją też zatem definiować jeszcze inaczej, że jest to władza publiczna pochodzenia Bożego, poprzez którą regulowana jest struktura społeczna Kościoła, jak również pozycja i działalność jego członków w przyporządkowaniu do celu nadprzyrodzonego¹⁹.

¹⁵ Por. LG 27.

¹⁶ Por. K. RAHNER, H. VORGRIMLER, *Władza Kościoła*, w: *Mały słownik teologiczny*, Warszawa 1987, s. 546.

¹⁷ Por. *Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli II promulgatus. *Kodeks prawa kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984 (dalej: KPK/1983), kan. 129.

¹⁸ Por. F. LEMPA, *Pojęcie i podział władzy w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, w: J. Krukowski, F. Mazurek, F. Lempa (red.), *Kościół i Prawo*, t. 9, Lublin 1991, s. 230.

¹⁹ Por. E. LABANDEIRA, *Trattato di diritto amministrativo canonico*, Milano 1994, s. 71.

Ma ona bowiem nie tylko realizować i przyczyniać się w sposób najbardziej skuteczny do tworzenia wspólnoty Ludu Bożego na danym odcinku, ale również winna odgrywać rolę służebną kierowania daną społecznością i przewodniczenia jej tak, aby mogła ona wypełniać swoje konkretne zadanie i misję wytyczoną przez Chrystusa. A więc jest ona funkcją służby i przewodnictwa w stosunku do wiernych, względnie mniejszych społeczności i nie ma tutaj dwóch poziomów panujących i rządzonych²⁰. Stąd też w Kościele wyklucza się sprawowanie funkcji nadrzędnej, jako władczego zarządzania, w ścisłym tego słowa znaczeniu. Nie może więc być mowy o panowaniu nad podwładnymi. Warto również zwrócić uwagę, że władza jest przejawem relacji międzyludzkich. Ponadto władza kościelna może wydawać określone dyspozycje w stosunku do rzeczy niebędących wprawdzie własnością Kościoła, jednak służących celowi duchowemu, np. gdy są używane jako niezbędne narzędzia do sprawowania świętych obrzędów, czy też w jakikolwiek inny sposób mogą pomagać w pełnieniu zasadniczej misji Kościoła²¹. Kościół, będąc społecznością *sui generis*, to znaczy różną od społeczności świeckich, posiada więc władzę dostosowaną do swej natury i swego charakteru. Nie ulega też wątpliwości, że instytuty życia konsekrowanego również posiadają podobną, bo kościelną strukturę, stąd też posiadają właściwe sobie podmioty władzy i sposoby jej wykonywania. Te podmioty to właśnie przełożeni.

2. Przełożony i jego władza w świetle dokumentów Zgromadzenia Księży Sercanów, jako typowego instytutu kleryckiego

Zanim przejdziemy do kwestii określonej w tytule tego punktu, należałoby zwrócić uwagę na pewien istotny rys istnienia i działania każdego instytutu zakonnego w Kościele. Tym rysem jest autonomia. Przewodawca mówi celowo o słusznej autonomii, by jasno wyrazić, że nie

²⁰ Por. M. ŻUROWSKI, *Problem władzy i powierzania urzędów...*, dz. cyt., s. 62-63.

²¹ Por. tamże, s. 57-58.

jest ona nieograniczona i nie oznacza w żadnym przypadku niezależności. Najgłębszy sens autonomii polega na tym, że każdemu instytutowi stwarza możliwość i rękojmię wiernego zachowania własnego dziedzictwa duchowego oraz tożsamości zakorzenionej we własnym charyzmacie. To dziedzictwo obejmuje wolę założyciela oraz uznaną przez władzę kościelną jego wizję natury, celu, ducha i charakteru instytutu, jak również właściwe instytutowi zdrowe tradycje. Na podstawie tej autonomii każdy instytut cieszy się w Kościele własną dyscypliną. Pod pojęciem „dyscyplina” najogólniej rozumie się całość prawa własnego, a nie tylko sposób życia członków. A zatem autonomia odnosi się do życia, a zwłaszcza do zarządzania instytutem²², czyli działania przełożonych i kapituł na mocy przyznanych im osobistych czy kolegialnych uprawnień. Warto o tym pamiętać, aby nie szukać wzorców w sprawowaniu posługi przełożonego w innych społecznościach zakonnych, ale we własnym dziedzictwie duchowym.

Kim zatem jest przełożony w świetle prawa Zgromadzenia Księży Sercanów? Najogólniej można powiedzieć, że przełożony jest osobą fizyczną, która na mocy swego urzędu, w imieniu własnym lub kogoś innego sprawuje funkcję rządzenia i wykonuje władzę zgodnie z prawem. Jego władza jest więc zwyczajna, wynika bowiem z urzędu. Może być jednak zastępcza, jeśli ją wykonuje w czyimś imieniu, np. generała lub prowincjała. Jest to kościelna władza rządzenia, bowiem instytuty zakonne są częścią Kościoła. Wynika ona z ustanowienia Bożego i święceń oraz z tytułu posłuszeństwa. Sposób jej wykonywania określa prawo powszechne i konstytucje danego instytutu. Przepisy własne stanowią, że przełożeni wyrażają swoją jedność z Kościołem przez wyznanie wiary składane z chwilą objęcia urzędu według formuły zatwierdzonej przez Stolicę Apostolską²³. Kto posiada władzę tylko delegowaną, nie jest przełożonym w pełnym tego słowa znaczeniu. Również nie jest przełożonym, kto nie wykonuje władzy przynajmniej nad domem zakonnym, a jedynie nad jego częścią,

²² Por. W. DAMMERTZ, *Słuszna autonomia instytutów zakonnych na prawie diecezjalnym oraz klasztorów niezależnych*, w: B. Hubert (red.), *Autonomia zakonów a Kościół partykularny*, Lublin 1991, s. 57-58.

²³ Por. *Reguła życia*, 108.

albo nad jedną kategorią członków²⁴, np. mistrz nowicjatu, dyrektor wydzawnictwa zakonnego, a nawet proboszcz. Nie jest nim członek rady, chyba, że jako wikariusz pełni swą funkcję w okresie nieobecności przełożonego lub podczas wakatu urzędu przełożonego²⁵. Podobnie też nie jest przełożonym zakonnym, kto ma władzę w instytucie zakonnym, ale należy do hierarchii zewnętrznej, np. papież, biskup.

W znaczeniu szerszym przełożonym jest kapituła rozumiana jako zebranie zakonników domu lub reprezentantów prowincji czy też całego instytutu zakonnego, uprawnionych do załatwienia spraw jej powierzonych przez prawo powszechne lub własne²⁶. Zgodnie z prawem własnym księży sercanów, kapituła generalna stanowi wybitny znak jedności i posłannictwa całego Zgromadzenia zebranego w jego reprezentantach i stanowi najwyższą władzę w instytucie zakonnym²⁷. Tak kapituła generalna, jak i prowincjalna wykonują władzę w sposób nadzwyczajny i kolegialny, w sposób zaś zwyczajny przełożony generalny czy prowincjalny przy pomocy swojej rady²⁸. Kapituły są osobami prawnymi kolegialnymi i działają kolegialnie. Do tej kategorii przełożonych należy również zaliczyć przełożonego z radą, gdy działają kolegialnie. Prawo takie działanie nakazuje tylko jeden raz, mianowicie przy podejmowaniu decyzji o wydaleniu zakonnika²⁹. We wszystkich innych przypadkach w kierowaniu wspólnotą zakonną decyduje przełożony i on ma ostatnie słowo.

W tym miejscu może warto przypomnieć, iż po II Soborze Watykańskim w ramach źle pojętego życia braterskiego były podejmowane usiłowania zmierzające do kolegiального działania w wykonywaniu władzy w instytutach zakonnych. Chodziło o to, aby przyjąć jako zwyczajną i wyłączną formę rządzenia, bądź w całym instytucie, bądź w prowincji, bądź też w poszczególnych domach, aby przełożony, o ile takowy był ustanowiony, był jedynie wykonawcą decyzji kolegialnych. Podjęte eks-

²⁴ Por. J. BAR, J. KAŁOWSKI, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985, s. 71.

²⁵ Por. *Reguła życia. Dyrektorium generalne*, 133,2; *Dyrektorium*, 150.

²⁶ Por. *Reguła życia*, 129, 136.

²⁷ Por. tamże.

²⁸ Por. tamże, 131, 125.

²⁹ Por. KPK/1983, kan. 696.

perymenty wywołały niemałe problemy i zrodziły olbrzymie wątpliwości, zwłaszcza dotyczące osobistego autorytetu przełożonych³⁰. Stąd też Stolica Apostolska przypominała i nadal to czyni, że taka forma sprawowania władzy w instytutach życia konsekrowanego jest sprzeczna z postanowieniami prawa Kościoła katolickiego. Rządów personalnych poza przypadkami przewidzianymi w prawie nie można zastąpić rządami zbiorowymi. Nie może jednak zaistnieć sytuacja, kiedy ta prerogatywa władzy osobistej przełożonych jest w niektórych przypadkach rozumiana mylnie jako władza prywatna, aż do granic źle rozumianego protagonizmu³¹.

W związku z tym prawodawca kodeksowy, a także prawo własne stanowią, że władza przełożonego na jakimkolwiek szczeblu jest związana z osobą i nie została ona przekazana społeczności zakonnej. Podobnie jak Chrystus nie przekazał władzy społeczności kościelnej tylko wybranym przez siebie osobom. Wynika stąd jasny wniosek, że przełożony ma prawo i obowiązek na danym szczeblu reprezentować instytut i powierzonych członków, kierować nimi, zgodnie z ich powołaniem oraz naturą i celami instytutu, karcić ich w razie potrzeby, wydawać w ramach prawa polecenia i nakazy³². W Zgromadzeniu, jeszcze raz podkreślę, jako że Zgromadzenie jest instytutem kleryckim na prawie papieskim, przełożeni posiadają ponadto kościelną władzę rządzenia³³ z wszelkimi konsekwencjami przewidzianymi prawem. W zakresie władzy ustawodawczej instytuty kleryckie mogą wydawać ustawy, uchylać je czy modyfikować, a w konsekwencji autentycznie tłumaczyć. Uchwalanie czy modyfikowanie ustaw prawo własne zastrzega zazwyczaj kapitułom generalnym. Należy jednak podkreślić, że przełożeni zakonni nie mają władzy autentycznej interpretacji w stosunku do ustaw kościelnych i konstytucji zatwierdzonych przez władzę kościelną. Wykładnia tego rodzaju przepisów może mieć najwyżej charakter deklaracyjny. Ale odpowiednim przełożonym, czyli przełożonym wyższym, w naszym przypadku przełożonemu

³⁰ Por. F. BOGDAN, *Prawo zakonów, instytutów świeckich i stowarzyszeń życia apostolskiego*, Poznań 1988, s. 98.

³¹ Por. MW 44.

³² Por. MW 100.

³³ Por. KPK/1983, kan. 596 § 2.

generalnemu i jego wikariuszowi, przełożonym prowincjalnym i ich wikariuszom ustanowionym na stałe, a także przełożonym regionalnym³⁴, nazywanym w prawie ordynariuszami, przysługuje szeroka władza wykonawcza. Środkiem do wykonywania tej władzy są przede wszystkim ogólne dekrety wykonawcze określające sposoby stosowania ustaw lub przynaglające do ich zachowania³⁵, a także poszczególne akty administracyjne³⁶ w formie dekretów wykonawczych, nakazów³⁷, reskryptów³⁸, ustnych zezwoleń³⁹ oraz dyspens⁴⁰. W ramach decentralizacji władzy uprawnienia wyższych przełożonych zostały znacznie poszerzone. Do ich kompetencji należy również wydawanie statutów dla osób prawnych, które są zależne od nich, a nie są ustanawiane mocą władzy ustawodawczej⁴¹, oraz stanowienie reguł i norm porządkowych⁴². Z kolei władza sądowa zakresu zewnętrznego upoważnia przełożonych wyższych do ustanawiania procesów, do rozstrzygania spraw spornych do stwierdzenia czy wymierzania kar⁴³. Także poza drogą sądową w ramach posiadanej władzy karania mogą oni wymierzać i nakładać kary w ustalonym prawem zakresie, a także zwalniać z kar i cenzur ustanowionych prawem powszechnym według zasad określonych prawem⁴⁴. Dotyczy to przełożonych wyższych, co do przełożonych lokalnych sprawa nie jest jasna. Prawo własne stanowi, że przełożeni lokalni mają we wspólnocie władzę decydowania i nakazywania w ramach dobra wspólnego⁴⁵. Ponadto przełożeni wyżsi mogą zwalniać z kar własnego instytutu w zakresie zewnętrznym. Od kar jednak nałożonych przez przełożonego wyrokiem

³⁴ Por. *Reguła życia*, 115.

³⁵ Por. KPK/1983, kan. 31 § 1.

³⁶ Por. KPK/1983, kan. 35.

³⁷ Por. KPK/1983, kan. 48-58.

³⁸ Por. KPK/1983, kan. 59-75.

³⁹ Por. KPK/1983, kan. 59 § 2.

⁴⁰ Por. KPK/1983, kan. 85-93.

⁴¹ Por. KPK/1983, kan. 94.

⁴² Por. KPK/1983, kan. 95.

⁴³ Por. KPK/1983, kan. 1400 § 2 i kan. 1717.

⁴⁴ Por. KPK/1983, kan. 1341 i 1355. Szerzej na ten temat por. J. SYRYJCZYK, *Sankcje w Kościele. Część ogólna*, Warszawa 2008, s. 257-259.

⁴⁵ Por. *Dyrektorium*, 192.

lub dekretem może uwolnić tylko sam nakładający, jego delegat, następcą na urządzenie i zwierzchnik⁴⁶.

Na przełożonych zakonnych ciąży również konieczność naprawienia ewentualnych krzywd wyrządzonych powierzonym sobie współbraciom czy to nielegalnym aktem prawnym, czy jakimkolwiek innym aktem dokonanym z winy umyślnej lub nieumyślnej⁴⁷.

I to jest jeden czysto prawny aspekt władzy kościelnej, ale powinien on iść w parze z drugim, raczej moralnym aspektem, mianowicie z posługiwaniem. Władza w Kościele jest dana⁴⁸, w tym także przełożonym zakonnym, nie dla osobistych interesów czy dla uznania ich zalet, ale przede wszystkim dla pełnienia funkcji w służbie dobra danego instytutu i jego członków⁴⁹. Wynika z tego, że przełożony powinien rządzić jako ten, który służy wspólnocie. Nawiązując do wspólnego całemu Ludowi Bożemu charakteru profetycznego, kapłańskiego i królewskiego, można mówić o potrójnej funkcji przełożonych, mianowicie nauczania, uświęcania i rządzenia⁵⁰.

Co do funkcji nauczania przełożeni zakonni mają kompetencje i autorytet mistrzów czy kierowników duchowych według założeń własnego instytutu. W jego obrębie mają więc wykonywać prawdziwe kierownictwo całego instytutu zakonnego, jak i jego poszczególnych wspólnot, w zgodności z autentycznym nauczaniem hierarchii i w przekonaniu, że mają urzeczywistniać mandat ustalony przez założyciela. Jest to wprawdzie najbardziej widoczne w przypadku formacji początkowej młodych członków wspólnoty, ale także członkowie objęci formacją stałą oczekują wciąż pomocy przełożonego w swych poszukiwaniach ideału ewangelicznego wyznaczonego charyzmatem instytutu i określonego wymaganiami własnego powołania⁵¹. Przełożeni mają być przykładem w pielęgnowaniu

⁴⁶ Por. F. BOGDAN, *Prawo instytutów życia konsekrowanego*, Poznań–Warszawa 1977, s. 50.

⁴⁷ Por. KPK/1983, kan. 128.

⁴⁸ Por. LG 24.

⁴⁹ Por. KPK/1983, kan. 618.

⁵⁰ Por. KONGREGACJA ZAKONÓW I INSTYTUTÓW ŚWIECKICH, *Instrukcja Mutuae relationes*, Rzym 1978 (dalej: MR), 13.

⁵¹ Por. B. SZEWCZUL, *Troska Kościoła o zachowanie patrimonium przez instytuty życia konsekrowanego*, Warszawa 2002, s. 289.

cnót oraz zachowywaniu przepisów i tradycji instytutu⁵². Jest to ten sam obowiązek wiernego zachowania dziedzictwa instytutu, jaki mają pozostali członkowie⁵³, jednak przełożeni powinni go wypełniać doskonale, tak aby stać się świadectwem i wzorem dla innych.

Co do funkcji uświęcania przełożeni mają szczególną kompetencję oraz zadanie, by przy pomocy różnych środków doskonalić wszystko, co dotyczy pogłębiania życia miłości zgodnie z założeniami instytutu, zarówno co do początkowej, jak i stałej formacji współbraci, jak co do wierności, z jaką wspólnoty i poszczególni ich członkowie mają zgodnie z Regulą życia zachowywać rady ewangeliczne. Zadanie uświęcania należy do szczególnych kompetencji przełożonego i polega, najogólniej mówiąc, na świadczeniu pomocy współbraciom w osiągnięciu przez nich doskonałości życia i świętości. Polega ono również na popieraniu modlitwy, zgodnie z tradycją instytutu, lektury słowa Bożego, życia sakramentalnego, a szczególnie Eucharystii, w której osoby konsekrowane odnawiają własną ofiarę poświęcenia swego życia Bogu i ludziom⁵⁴.

Wreszcie, co do funkcji rządzenia przełożeni mają kierować i porządkować życie wspólnoty zgodnie z nadprzyrodzonym celem Kościoła i danego instytutu, tzn. pełnić posługę w organizowaniu życia własnej wspólnoty, w rozmieszczaniu członków instytutu, w troszczeniu się o zabezpieczenie i rozwój jemu właściwej misji, jak również w dbaniu o to, by instytut pod kierownictwem papieża i biskupów włączał się skutecznie w misję Kościoła⁵⁵. Rola przełożonego nie ogranicza się jednak do zapewnienia porządku zewnętrznego we wspólnocie, organizuje on również wspólnotę jako środowisko, które sprzyja rozwojowi życia duchowego oraz ożywianiu działalności współbraci. Przełożony powinien stać się instrumentem Ducha Świętego, powinien przekazywać jego dzieło wspólnocie i poszczególnym członkom⁵⁶. Tak więc roli przełożo-

⁵² Por. KPK/1983, kan. 619.

⁵³ Por. KPK/1983, kan. 578.

⁵⁴ Por. KPK/1983, kan. 663-664. Szerzej na ten temat por. J. BEYER, *Il diritto della vita consacrata*, Milano 1989, s. 220-224.

⁵⁵ Por. MR 13 b, c; 14 a. Szerzej na ten temat por. F. BOGDAN, *Prawo zakonów...*, dz. cyt., s. 101.

⁵⁶ Por. E. GAMBARI, *Il superiore e la vita spirituale dei religiosi secondo il nuovo Codice*, „Commentarium pro Religiosis et Missionariis” 68 (1988), s. 3-30.

nego nie można sprowadzić do roli animatora czy koordynatora działań wspólnoty. Byłaby to próba zmierzająca do zmiany samej struktury rządów w instytucie zakonnym i do ograniczenia osobistej odpowiedzialności przełożonego.

Zauważyć jednak należy, że zgodnie z postanowieniami prawa, także własnego, przełożony zamiast być bardziej wyposażony w uprawnienia, jest obarczony obowiązkami wobec współbraci i całej wspólnoty, a przysługujące mu uprawnienia mają na celu umożliwienie mu spełnienia tych obowiązków. I tak władza przechodzi w obowiązek. Wszystkie obowiązki przełożonego zbiegają się w miłość, gdyż jego władza to wyraz miłości szukającej prawdziwego dobra. W prawie własnym na różnych stopniach jej sprawowania, władza jako posługa wspólnotowa i braterska jest prawdziwym *ministerium*. W służbie dobra wspólnego władza i posłuszeństwo we współodpowiedzialności tworzą dwa komplementarne aspekty tego samego uczestnictwa w obłacji Chrystusa⁵⁷. Władza ma być tak stosowana, aby wyrażała miłość, jaką Bóg kocha każdego człowieka, zwłaszcza osobę konsekrowaną. Trzeba więc, aby ci, którzy sprawują władzę, służyli pełnym miłości zamysłem Ojca złożonym w braciach. Zakonnicy zaś, wypełniając polecenia, naśladowali swego Mistrza i włączali się w ten sposób w dzieło zbawienia. Władza więc i posłuszeństwo, służąc dobru wspólnemu, stanowią jakby dwie uzupełniające się płaszczyzny tego samego aktu uczestniczenia w ofierze Chrystusa. W ten sposób władza i wolność każdego nie tylko nie pozostają ze sobą w sprzeczności, ale idą w parze w pełnieniu woli Bożej⁵⁸.

W związku z tym, że o tej kwestii dzisiaj niewiele się mówi, należy dążyć do respektowania zasady, że przełożony cieszy się mandatem Boga i Kościoła. Pełnienie ewangelicznego posłuszeństwa staje się bardziej autentyczne i zasługujące, gdy wydający polecenie „zastępuje Boga”, niż gdy jest tylko przedstawicielem czy wykonawcą woli wspólnoty⁵⁹. Nie należy więc zaciemniać lub pomniejszać roli przełożonego, zwłaszcza, kiedy się

⁵⁷ Por. *Reguła życia*, 107, 109.

⁵⁸ Por. JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Evangelica testificatio*, Rzym 1971, 25.

⁵⁹ Por. II SOBÓR WATYKAŃSKI, Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*, Rzym 1965 (dalej: PC), 14.

wkracza w problemy czy konflikty osobiste członków. Wskazane jest natomiast, aby ci w osobie przełożonego widzieli siłę i autorytet zdolny do niesienia im pomocy.

Władza przełożonego nie jest nieograniczona. Nie może on naruszać podstawowej struktury instytutu ani istotnych założeń swojej władzy, a więc tego wszystkiego, co wynika z Bożego obdarowania. Powierzony urząd ma wykonywać osobiście, ale z pożytkiem dla powierzonej wspólnoty i współbraci, a więc z pożytkiem dla wspólnoty Kościoła⁶⁰. Wynika, więc z tego, że przełożony nie może być pojmowany jako władca i nie rządzi jakimś zbiorowiskiem lub bliżej nieokreśloną grupą ludzi, ale wspólnotą osób konsekrowanych, czyli dążących do doskonałości, poświęconych Bogu. Misja wspólnoty zakonnej, do której wypełnienia są uzdolnieni mocą powołania jej członkowie, jest misją otrzymaną od Chrystusa, ale realizowaną przez ludzi. Stąd przełożony ma prawo i obowiązek używania swych kompetencji na płaszczyźnie wspólnoty. Czy jest mu z tego powodu łatwiej wykonywać swoją władzę, czy też wiąże się z tym większa odpowiedzialność? Aby odpowiedzieć na to retoryczne pytanie, warto może zwrócić uwagę na naturę wspólnoty zakonnej, bowiem władza przełożonych jest władzą we wspólnocie zakonnej, a nie nad wspólnotą i jest sprawowana w zależności i w stałym odniesieniu do Chrystusa.

3. Natura wspólnoty zakonnej

Jednym z istotnych wymiarów realizacji powołania do świętości osób konsekrowanych jest życie we wspólnocie⁶¹. II Sobór Watykański wyraźnie wskazuje, że życie na wzór pierwotnego Kościoła, w którym wierzący stanowili jedno ciało i jedną duszę podtrzymywane nauką ewangeliczną oraz liturgią, winno nadal opierać się na tych samych rzeczywistościach – modlitwie i wspólnocie⁶². Wskazując na wspólnotę zakonną jako na

⁶⁰ Por. W. NIECEL, *Prawo własne instytutu życia konsekrowanego jako funkcja charyzmatycznego obdarowania Kościoła*, Poznań 2006, s. 221.

⁶¹ Szerzej na ten temat por. J. WROCEŃSKI, *Współczesne wyzwania i oczekiwania wobec życia konsekrowanego*, „Sympozjum” 1(32) (2017), s. 199-201.

⁶² Por. PC 15.

communio, nie można zapomnieć, że składa się ona z ludzi, którzy mają do spełnienia wyznaczony cel. Wspólnota zakonna ma stawać się zatem sama w sobie rzeczywistością zbawczą, teologalną i przedmiotem kontemplacji; jak rodzina zgromadzona w imię Pana. Ma stawać się miejscem szczególnie doświadczenia Boga⁶³. Tę widzialną wspólnotę tworzy w sposób niewidzialny Duch Święty obecny we wszystkich jej członkach – przełożonych i podwładnych. Każda wspólnota zakonna jest nie tylko dziełem ludzkim, ale przede wszystkim darem Ducha Świętego. On to rozlał miłość w sercach osób, które zdecydowały się odpowiedzieć na wezwanie Boże i żyć we wspólnocie życia konsekrowanego. Jak świadczy tradycja Kościoła, także przez podwładnych przemawia Duch Święty. Stąd przełożony nie może lekceważyć oddolnych inicjatyw swoich braci, gdyż przez nie może działać dynamizm Ducha Świętego. Nigdy nie zrozumiemy wspólnoty zakonnej, jeśli nie przyjmiemy prawdy fundamentalnej, że jest ona darem Bożym, a zarazem tajemnicą zakorzenioną w sercu Trójcy Świętej⁶⁴. Powołanie do życia zakonnego jest powołaniem do przeżywania go we wspólnocie. Konsekracja przyczynia się do komunii osób powołanych z Bogiem, a w Nim do komunii pomiędzy braćmi w danym instytucie, wspólnocie. Jest to podstawowy element jedności. I chociaż współcześnie życie wspólnotowe może fascynować młodych ludzi, to jednak okazuje się, że wytrwanie w konkretnych realiach życia zakonnego napotyka na poważne problemy. W związku z tym ideał wspólnotowy nie może nigdy przesłaniać faktu, że każda rzeczywistość chrześcijańska budowana jest na ludzkiej słabości. Stąd obecny czas życia zakonnego winien stać się czasem dialogu, wznoszenia i nieustannego budowania, bowiem wspólnota życia konsekrowanego jest darem, ale i ogromnym zadaniem. To, co jednoczy poszczególne osoby, to powołanie do świętości wynikające z mocy sakramentu chrztu świętego, a także powołanie zakonne, charyzmat danego instytutu, a w nim wspólna

⁶³ Por. J. KICIŃSKI, *Teologiczno-charyzmatyczne podstawy wspólnoty zakonnej*, w: J. Wełna (red.), *Wspólnota sercańska – dom i szkoła komunii. Program formacji ciągłej na 2012 rok*, Kraków 2012, s. 37.

⁶⁴ Por. J. KICIŃSKI, *Dialogowy wymiar życia we wspólnocie*, w: J. Wełna (red.), *Wspólnota sercańska – dom i szkoła komunii...*, dz. cyt., s. 48.

tradycja, wspólne prace, struktury, dobra materialne i duchowe, konstitucje. Ponadto niepowtarzalny charyzmat założyciela danego instytutu⁶⁵. W ten sposób udział w realizacji charyzmatu instytutu poprzez zaangażowanie we wspólną modlitwę, prace, posiłki, odpoczynek, przyjaźń braterską, współpracę apostołską, wzajemne wsparcie w codzienności stanowi niezwykle wielką pomoc na wspólnej drodze⁶⁶. Wymienione aspekty życia wspólnotowego świadczą, że wspólnota zakonna jest przede wszystkim tajemnicą, którą należy przyjmować z dziękczynieniem w perspektywie wiary⁶⁷. Gdy zapomina się o tym wymiarze mistycznym i teologalnym, który umożliwia łączność z tajemnicą Boskiej komunii, wówczas nieodwracalnie zapomina się także o głębszych relacjach tworzenia wspólnoty i cierpliwego budowania życia braterskiego. Może się wówczas wydawać, że zadanie to przekracza ludzkie siły. Warto tu przytoczyć stwierdzenie, że wspólnota bez mistyki nie ma duszy, natomiast bez ascezy nie ma ciała. Potrzebne jest zatem współdziałanie między darem Boga a wysiłkiem osobistym.

Można zatem śmiało stwierdzić, że wspólnota zakonna nie stanowi jakiegoś zwykłego zgromadzenia czy grupy osób wierzących, poszukujących czy dążących do osobistej czy wspólnotowej doskonałości, lecz jest wyrazem kościelnej komunii⁶⁸. Nie jesteśmy grupą osób przypadkowych. Zostaliśmy obdarzeni charyzmatem życia zakonnego i połączeni darem Ducha Świętego. Wspólnota, jako dar samego Boga, jest zatem miejscem, w którym gromadzi On wokół siebie tych, których chce, których powołał. Boża miłość rozlana jest w sercach wszystkich osób powołanych do wspólnoty, trzeba ją tylko cierpliwie pielęgnować. To ona

⁶⁵ Por. KONGREGACJA ZAKONÓW I INSTYTUTÓW ŚWIECKICH, *Instrukcja o istotnych elementach nauczania Kościoła na temat życia konsekrowanego w zastosowaniu do instytutów oddających się pracy apostołskiej „The renewal of religious life”*, Rzym 1983, 18.

⁶⁶ Por. J. KICIŃSKI, *Teologiczno-charyzmatyczne podstawy...*, dz. cyt., s. 37.

⁶⁷ Szerzej na ten temat por. J. KICIŃSKI, *Wiara źródłem wierności i wiarygodności osoby konsekrowanej*, w: J. Wełna (red.), *Wierzę w jednego Pana Jezusa Chrystusa. Program formacji ciągłej na 2013 rok*, Kraków 2013, s. 13-23; E. ZIEMANN, *Duchowe aspekty wiary w życiu osoby konsekrowanej*, w: J. Wełna (red.), *Wierzę w jednego Pana Jezusa Chrystusa...*, dz. cyt., s. 24-36.

⁶⁸ Por. J. KICIŃSKI, *Teologiczno-charyzmatyczne podstawy...*, dz. cyt., s. 38.

sprawia, że dar braterstwa ofiarowany przez Chrystusa całemu Kościołowi znajduje swoje uobecnienie w konkretnej rzeczywistości. Wspólnota zakonna istnieje zatem w Kościele i dla Kościoła, ma go wyrażać i wzbogacać celem lepszego wypełnienia swojej misji w świecie⁶⁹. Z tak pojętego daru komunii wypływa konieczność tworzenia relacji braterskich, stawania się braćmi i siostrami w danej wspólnotcie, do której osoba została powołana⁷⁰. Zachwyty wobec rzeczywistości boskiej komunii sprawia, że osoby konsekrowane zobowiązują się na miarę swoich możliwości tę rzeczywistość ukazywać, tworząc wspólnoty pełne ducha i wesela. Należy też pamiętać, że wspólnota lokalna stanowi pierwszy ośrodek życia zakonnego. Ważną rzeczą jest zatem, by jej organiczna struktura jasno wskazywała na wartości religijne, tzn. by centrum jej życia stanowiła codzienna Eucharystia. Obok Eucharystii, niejako kontynuacją tej szczególnej obecności Chrystusa jest modlitwa słowem Bożym, zwłaszcza liturgią godzin. Należy też mieć na uwadze rekolekcje zakonne, sakrament pokuty i pojednania, modlitwę osobistą i czytanie duchowe. Jakość życia poszczególnych osób konsekrowanych zależy przede wszystkim od jakości wspólnoty. Na nią składa się ogólny klimat i styl życia osób ją tworzących. Oznacza to, że wspólnota jest i będzie taka, jaką uczynią ją poszczególni jej członkowie. Niezwykle ważnym jest stwierdzenie, że wspólnota bez radości to wspólnota wymierająca⁷¹, zaś bogata w radość jest prawdziwym darem dla braci i sióstr. Takie świadectwo radości stanowi także źródło nowych powołań i pomaga wytrwać. Trzeba koniecznie podtrzymywać tę radość we wspólnotcie zakonnej, ponieważ nadmiar pracy może ją stłumić, zaś przesadna troska o sprawy dnia codziennego może przyczynić się do zapomnienia o niej, a nieustanne zastanawianie się nad własną tożsamością i przyszłością może ją osłabić. Ważna przy tym staje się umiejętność wspólnego świętowania, znalezienia czasu na odpoczynek indywidualny i wspólnotowy oraz spojrzenie z dystansu na własną posługę. Niekiedy w imię złe pojętej zakonności, czyni się ofiary, nie

⁶⁹ Por. KPK/1983, kan. 573 § 1.

⁷⁰ Por. J. KICIŃSKI, *W komunii z Bogiem. Źródło tożsamości zakonnej*, w: J. Wełna (red.), *Droga rad ewangelicznych. Program formacji ciągłej na 2011 rok*, Kraków 2011, s. 26.

⁷¹ Por. J. KICIŃSKI, *Dialogowy wymiar życia...*, dz. cyt., s. 50.

dając w zamian konkretnych propozycji, tzw. nieuzasadniona tradycja: „Bo tak zawsze było”. Warto także uświadomić sobie, że wspólnota zakonna jako rzeczywistość chrześcijańska, budowana jest na ludzkiej słabości, dlatego pojęcie wspólnoty doskonałej w wymiarze li tylko ziemskiej egzystencji nie istnieje. Budowanie autentycznej wspólnoty rozpoczyna się od relacji z Bogiem. Wszak to On przyprowadził zakonników do takiej, a nie innego instytutu zakonnego, do takiej, a nie innej wspólnoty. Zatem skoro postawił ich w tym miejscu, to znaczy, że ma jakiś konkretny cel wobec tych osób. I choć w życiu codziennym nie zawsze widać zasadność pobytu w tej, a nie innej wspólnotcie, a cel, wydaje się osnuty jakąś mgłą, to należy popatrzeć na to z innej strony. Mianowicie, zamiast stawiać sobie pytanie: *dłaczego tu jestem?*, postawić pytanie: *czego Panie Boże chcesz ode mnie w tej wspólnotcie, czego chcesz mnie nauczyć i co przez tę wspólnotę do mnie powiedzieć?* Warto przyjąć taką postawę, która w swym założeniu jest bardziej twórcza i optymistyczna⁷². Natomiast pytanie: *dłaczego jest tak a nie inaczej?* – zawsze niesie w sobie odrobinę pretensji i żalu. A zatem właściwe pojmowanie wspólnoty zakonnej przez jej członków ułatwia służebną posługę przełożonemu i jego odpowiedzialność, wszak razem, przełożony i współbracia powołani są do życia tym samym charyzmatem danego instytutu.

4. Odpowiedzialność przełożonego w prowadzeniu wspólnoty

Odpowiedzialność przełożonego jest ściśle związana ze sposobem realizacji jego kompetencji i wynika ona ze skuteczności wypełniania przez niego obowiązków osobiście i razem ze wspólnotą jemu powierzoną. A ponieważ władza przełożonych zakonnych pochodzi od Boga, stąd wykonując ją, nie są oni ani reprezentantami, ani delegatami wspólnoty⁷³, ale reprezentantami Boga. Autorytet przełożonych i ich odpowie-

⁷² Por. J. KICIŃSKI, *Wspólnota zakonna miejscem jedności i dialogu*, w: J. Wełna (red.), *Wspólnota sercańska – dom i szkoła komunii...*, dz. cyt., s. 63.

⁷³ Por. Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, *Instrukcja Istotne elementy nauczania Kościoła na temat życia konsekrowanego w zastosowaniu do instytutów oddających się pracy apostołskiej „Essentials elements”*, Rzym 1983, 49.

działność ma wymiar personalny, a władza ich, poza przypadkami określonymi w prawie, nie może być przekazana wspólnocie. Wykonywanie jednak tej władzy wymaga dialogu, konsultacji, właściwego wciągnięcia współbraci w kierowanie wspólnotą i współodpowiedzialność oraz winna się opierać na zasadzie pomocniczości⁷⁴. A ponieważ nie powinna ona być też wykonywana w izolacji w stosunku do powierzonej wspólnoty, dlatego każdy przełożony posiada swoją radę⁷⁵, z której pomocy zgodnie z prawem korzysta, wypełniając swój urząd, aż po przypadki, w których pod warunkiem ważności lub nieważności swojej decyzji winien on wysłuchać jej opinii czy też uzyskać jej zgodę⁷⁶.

Dla przełożonego bycie reprezentantem Boga w powierzonej wspólnocie oznacza nie tylko wielką odpowiedzialność, ale także bycie w służbie słusznym i uprawnionym wymaganiom wspólnoty, jak i poszczególnym współbraciom. Stąd w wykonywaniu swej posługi winien on kierować powierzonymi sobie współbraćmi jako synami Bożymi, popierając ich dobrowolne posłuszeństwo i odnosząc się z szacunkiem do ich ludzkiej godności⁷⁷. W związku z tym powinien on przekazywać nie swoją wolę, ale wolę Boga, którego zastępuje i reprezentuje⁷⁸. Postawa taka zakłada najpierw uległość samego przełożonego wobec Boga poprzez nastawienie na przyjmowanie woli Bożej, a następnie konieczność wykorzystania wszystkich sił i możliwości w jej odczytywaniu oraz nieustanne rozeznawanie znaków czasu, szczególnie gdy idzie o realizację charyzmatycznego celu powierzonej wspólnoty⁷⁹. Przełożony w wypełnianiu powierzonych sobie zadań, by lepiej poznać to, czego Chrystus tak od całej wspólnoty, jak i od każdego współbrata wymaga, w konkretnych sytuacjach winien odwoływać się do swojej rady nie tylko wówczas, kiedy wymaga tego prawo, a także zapoznawać się z opiniami powierzonych współbraci⁸⁰. Roztropne korzystanie z opinii tych, którymi kieruje, ułatwi poro-

⁷⁴ Por. KPK/1983, kan. 618.

⁷⁵ Por. KPK/1983, kan. 627.

⁷⁶ Por. KPK/1983, kan. 127 § 1.

⁷⁷ Por. KPK/1983, kan. 618.

⁷⁸ Por. KPK/1983, kan. 601.

⁷⁹ Por. PC 8; MR 26, 40.

⁸⁰ Por. JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostołska *Redemptionis donum*, Rzym 1984, 13.

zumienie na linii przełożony – podwładny i pomoże w przewyżnianiu ewentualnych konfliktów. Pozwoli to jednocześnie współbraciom poczuć się współodpowiedzialnymi za dobro wspólnoty i całego zgromadzenia. Uciekanie się do technik menedżerskich albo pozornie uduchowionego i paternalistycznego stylu przy stosowaniu środków uważanych za wyraz „woli Bożej” to zbyt mało w porównaniu z tym, do czego posługa władzy została powołana. Ma ona konfrontować się z oczekiwaniami innych, z codzienną rzeczywistością i z wartościami, którymi się żyje i które się dzieli we wspólnocie⁸¹. Posługa władzy na co dzień może być sprawowana w taki sposób, aby osoby jej podległe nie musiały za każdym razem prosić o pozwolenie na normalne codzienne zajęcia. Ten, kto sprawuje władzę, nie powinien zachęcać do postaw infantylnych, które mogą prowadzić do zachowań odbierających odpowiedzialność⁸².

Aby lepiej rozumieć odpowiedzialność przełożonego, którą jak wspomniano wyżej, można rozumieć jako gorliwe wypełnianie obowiązków wynikających z urzędu, prawodawca kodeksowy wyliczył w jednym kanonie⁸³ ich zestawienie. A może chodzi tu bardziej o szczególne cechy, jakimi winna charakteryzować się przełożńska służba we wspólnocie i wobec powierzonych współbraci albo jakiś normatywny przewodnik dla przełożonych określający ich odpowiedzialność, a zarazem podający sposób wywiązywania się z obowiązków wynikających z urzędu. Nie jest to jakaś nowość obowiązującego Kodeksu ani też prawodawca ich nie wymyślił. Były one w stałej tradycji najlepszych i odpowiedzialnych przełożonych zakonnych⁸⁴. Przełożeni powinni więc: 1) gorliwie wypełniać swój urząd, 2) budować braterską w Chrystusie wspólnotę, 3) karmić podwładnych słowem Bożym, 4) doprowadzać do sprawowania świętej liturgii, 5) mają być przykładem cnót, 6) mają być przykładem w zachowywaniu przepisów i tradycji własnego instytutu, 7) starać się zaradzić potrzebom podwładnych, 8) troszczyć się o chorych i odwiedzać ich, 9) poskramiać niespokojnych, 10) pocieszać małodusznych, 11) mają być dla wszystkich cierpliwi.

⁸¹ Por. MW 41.

⁸² Por. MW 21.

⁸³ Por. KPK/1983, kan. 619.

⁸⁴ Por. F. BOGDAN, *Prawo zakonów...*, s. 104.

Zakończenie

Na zakończenie może warto zauważyć, że temat podjęty w opracowaniu jest bardzo szeroki i skomplikowany. Dodatkowe komplikacje powodują szybko zmieniające się warunki życia, co wpływa na mentalność współczesnego człowieka. Mentalność młodzieńca, który dzisiaj podejmuje życie zakonne jest całkowicie inna, niż tego, który wstępował do instytutu zakonnego np. pięćdziesiąt lat temu. To oczywiście ma wpływ na jakość życia zakonnego. Ponadto samo życie zakonne uległo znacznym przeobrażeniom. Współczesna technika, zwłaszcza telefonia komórkowa i Internet stwarzają wiele udogodnień, ale też przysparzają w życiu zakonnym wielu trudności. Stąd też mówienie na temat posługi przełożonego zakonnego we współczesnych warunkach życia zakonnego nie jest sprawą łatwą, a zwłaszcza próba opisu jego odpowiedzialności za wspólnotę. W związku z tym, w opracowaniu najpierw odwołano się do pojęcia władzy w Kościele, bowiem władza związana z urzędem przełożonego jest częścią władzy kościelnej. Następnie na podstawie analizy dokumentów Zgromadzenia Księży Sercanów, jako typowego instytutu zakonnego, zwrócono uwagę na pozycję prawną przełożonego. Z kolei omówiono naturę prawną wspólnoty zakonnej, gdyż posługa przełożonego ściśle jest związana ze wspólnotą. Można wręcz zaryzykować twierdzenie, że jakość posługi przełożonego wpływa na jakość wspólnoty i odwrotnie jakość wspólnoty wpływa na jakość posługi przełożonego. Stąd też podjęto rozważania na temat odpowiedzialności przełożonego w prowadzeniu wspólnoty zakonnej.

Bibliografia

A. Źródła

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli II promulgatus. *Kodeks prawa kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984.

Dyrektorium Prowincjalne Prowincji Polskiej Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego, Warszawa 2015.

- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Evangelica testificatio*, Rzym 1971.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Redemptionis donum*, Rzym 1984.
- Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Instrukcja *Mutuae relationes*, Rzym 1978.
- Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, *Instrukcja o istotnych elementach nauczania Kościoła na temat życia konsekrowanego w zastosowaniu do instytutów oddających się pracy apostolskiej „The renewal of religious life”*, Rzym 1983.
- Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Instrukcja *Istotne elementy nauczania Kościoła na temat życia konsekrowanego w zastosowaniu do instytutów oddających się pracy apostolskiej „Essentials elements”*, Rzym 1983.
- Kongregacja do spraw Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Młode wino, nowe bukłaki. Życie konsekrowane od Soboru Watykańskiego II i wyzwania nadal otwarte. Ukierunkowania*, Rzym 2017.
- Pismo Święte*, Poznań 2014.
- Reguła życia Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego*, Rzym 2009.
- II Sobór Watykański, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, Rzym 1965.
- II Sobór Watykański, Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis*, Rzym 1965.
- II Sobór Watykański, Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*, Rzym 1965.
- II Sobór Watykański, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, Rzym 1964.
- Synod Biskupów. IX Zgromadzenie Zwyczajne, *Życie zakonne i jego posłannictwo w Kościele i świecie. Lineamenta*, Warszawa 1993.

B. Literatura

- Bar J., Kałowski J., *Prawo w instytutach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985.
- Beyer J., *Il diritto della vita consacrata*, Milano 1989.
- Beyer J., *La nouvelle définition de la „Potestas Regimini”*, „L'Année Canonique” 24 (1980), s. 53-67.

- Bogdan F., *Prawo instytucji życia konsekrowanego*, Poznań–Warszawa 1977.
- Bogdan F., *Prawo zakonów, instytucji świeckich i stowarzyszeń życia apostołskiego*, Poznań 1988.
- Dammertz W., *Słuszna autonomia instytucji zakonnych na prawie diecezjalnym oraz klasztorów niezależnych*, w: B. Hubert (red.), *Autonomia zakonów a Kościół partykularny*, Lublin 1991, s. 53-68.
- Gambari E., *Il superiore e la vita spirituale dei religiosi secondo il nuovo Codice*, „Commentarium pro Religiosis et Missionariis” 68 (1988), s. 3-30.
- Kiciński J., *Dialogowy wymiar życia we wspólnotach*, w: J. Wełna (red.), *Wspólnota sercańska – dom i szkoła komunii. Program formacji ciągłej na 2012 rok*, Kraków 2012, s. 47-56.
- Kiciński J., *Teologiczno-charyzmatyczne podstawy wspólnoty zakonnej*, w: J. Wełna (red.), *Wspólnota sercańska – dom i szkoła komunii. Program formacji ciągłej na 2012 rok*, Kraków 2012, s. 35-46.
- Kiciński J., *Wiara źródłem wierności i wiarygodności osoby konsekrowanej*, w: J. Wełna (red.), *Wierzę w jednego Pana Jezusa Chrystusa. Program formacji ciągłej na 2013 rok*, Kraków 2013, s. 13-23.
- Kiciński J., *Wspólnota zakonna miejscem jedności i dialogu*, w: J. Wełna (red.), *Wspólnota sercańska – dom i szkoła komunii. Program formacji ciągłej na 2012 rok*, Kraków 2012, s. 57-68.
- Kiciński J., *W komunii z Bogiem. Źródło tożsamości zakonnej*, w: J. Wełna (red.), *Droga rad ewangelicznych. Program formacji ciągłej na 2011 rok*, Kraków 2011, s. 16-30.
- Labandeira E., *Trattato di diritto amministrativo canonico*, Milano 1994.
- Lempa F., *Pojęcie i podział władzy w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, w: J. Krukowski, F. Mazurek, F. Lempa (red.), *Kościół i Prawo*, t. 9, Lublin 1991, s. 223-340.
- Necel W., *Prawo własne instytucji życia konsekrowanego jako funkcja charyzmatycznego obdarowania Kościoła*, Poznań 2006.
- Pikus T., *O władzy w Kościele*, Warszawa 2003.
- Rahner K., Vorgrimler H., *Władza Kościoła*, w: *Mały słownik teologiczny*, Warszawa 1987, s. 546.
- Sobański R., *Kościół jako podmiot prawa*, Warszawa 1983.

Syryjczyk J., *Sankcje w Kościele. Część ogólna*, Warszawa 2008.

Szewczul B., *Troska Kościoła o zachowanie patrimonium przez instytucje życia konsekrowanego*, Warszawa 2002.

Wroceński J., *Potestà amministrativa ordinaria propria e vicaria*, w: J. Wroceński, M. Stokłosa (red.), *La funzione amministrativa nell'ordinamento canonico. Administrative function in canon law. Administracja w prawie kanonicznym. XIV Congresso Internazionale di Diritto Canonico. International Congress of Canon Law. Międzynarodowy Kongres Prawa Kanonicznego. Varsavia, 14-18 settembre 2011*, Warszawa 2012, s. 418-423.

Wroceński J., *Współczesne wyzwania i oczekiwania wobec życia konsekrowanego*, „Sympozjum” 1(32) (2017), s. 195-221.

Ziemna E., *Duchowe aspekty wiary w życiu osoby konsekrowanej*, w: J. Wełna (red.), *Wierzę w jednego Pana Jezusa Chrystusa. Program formacji ciągłej na 2013 rok*, Kraków 2013, s. 24-36.

Żurowski M., *Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984.

Ks. prof. dr hab. Józef Zdzisław Wroceński SCJ, kapłan Zgromadzenia Księży Sercanów, profesor nauk prawnych w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W latach 1999-2005 prodziekan, a w latach 2005-2012 dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW; kierownik Katedry Ustroju Kościoła i Kanonicznych Form Życia Konsekrowanego. Specjalista z zakresu kanonicznego prawa osobowego; zajmuje się również strukturą wewnętrzną Kościoła i jego relacjami z państwem. Autor licznych publikacji. Członek Consociatio Internationalis Iuris Canonici Promovendo (Rzym), Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II oraz Stowarzyszenia Kanonistów Polskich. Redaktor naczelny wydziałowego kwartalnika „Prawo Kanoniczne”, zastępca redaktora naczelnego czasopisma „Kościół i Prawo” oraz członek wielu redakcji i rad naukowych czasopism.